

Apjir/ e-ISSN: 2602-2893

Cilt: 9, Sayı: 2, 2025, ss. 269-294/ Volume: 9, Issue: 2, 2025, pp. 269-294

Journal homepage: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/apjir>

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

BANGLADEŞLİ MUHADDİS DR. ABDULLAH CİHANGİR'İN HAYATI VE HADİS İLMİNE KATKILARI

Md MOHIBULLAH

Doktora Öğrenci, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı
PhD Candidate, Ankara University, Faculty of Theology, Department of Hadis, Ankara/Türkiye

mohibullah@ankara.edu.tr

orcid.org/0000-0002-9260-8595

ror.org/01wntqw50

Öz

Bangladeşli Muhaddis Profesör Dr. Khandakar Abdullah Cihangir, hadis ilmi ve İslami araştırmalar alanında önemli katkılarda bulunmuş seçkin bir akademisyendir. Hadis araştırmaları ve eğitimi sahasında çeşitli kurumlar kurarak nitelikli âlimlerin yetişmesine öncülük etmiştir. Hadis metodolojisi, mevzu hadislerin tespiti ve fikhî değerlendirmeleri konularında öne çıkmış; mezhepler arası ihtilaflarda dengeli ve ilmî bir yaklaşım benimsemiştir. 2011 yılında kurduğu As-Sunnah Trust aracılığıyla hadis ve fıkıh araştırmaları, davet faaliyetleri, medrese eğitimi, dil kursları ve sosyal yardım projeleri gibi geniş kapsamlı çalışmalar yürütmüştür. İslam medeniyetinin tanıtılması ve yaygınlaştırılması yönündeki çabalarıyla kalıcı izler bırakmış, aynı zamanda sünnetin ihyası konusundaki gayretleriyle de dikkat çekmiştir. Bu çalışma, öncelikle Dr. Abdullah Cihangir'in ilmi hayatını ve eserlerini kısaca ele aldıktan sonra, onun hadis ilmine katkılarını ve bu alandaki çabalarını açıklamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, düşüncelerinin ve ilmî gayretlerinin İslam medeniyetine katkılarını nasıl şekillendirdiği; bir hadis âlimi olarak sosyal reformlardaki etkisi ile sünnetin ihyası ve bid'atlere karşı yürüttüğü mücadele üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: *Hadis, Abdullah Cihangir, Sünnetin İhyası, Bid'at, Bangladeş*

A BIOGRAPHY OF BANGLADESHI MUHADDITH DR. ABDULLAH JAHANGIR AND HIS CONTRIBUTIONS TO HADITH STUDIES

Abstract

Professor Dr. Khandakar Abdullah Jahangir was a distinguished scholar who made significant contributions to the study of Hadith and Islamic research. He played a pivotal role in fostering the development of qualified scholars by establishing various institutions dedicated to Hadith studies and education. His expertise was particularly evident in Hadith methodology, the identification of fabricated narrations, and their jurisprudential evaluation. He also adopted a balanced and scholarly approach in addressing inter-sectarian differences. In 2011, he founded As-Sunnah Trust, through which he led extensive initiatives in Hadith and Fiqh research, Islamic propagation, madrasa education, language courses, and social welfare projects. His efforts left

Geliş Tarihi: 13.07.2025

Doi: doi.org/10.52115/apjir.1741167

Kabul Tarihi: 08.08.2025

a lasting impact on the promotion and dissemination of Islamic civilization. Additionally, he gained recognition for his dedication to reviving the Sunnah and countering religious innovations (bid'ah). This study aims to provide an overview of Dr. Abdullah Jahangir's scholarly journey and contributions before delving into his impact on Hadith studies. It will explore how his intellectual endeavors and academic efforts enriched Islamic civilization, his influence as a Hadith scholar on social reforms, and his role in the revival of Sunnah while challenging innovations in religious practice.

Keywords: *Hadith, Abdullah Jahangir, Revival of Sunnah, Bid'ah, Bangladesh*

Atıf / Cite as: Mohibullah, Md. "Bangladeşli Muhaddis Dr. Abdullah Cihangir'in Hayatı ve Hadis İlimine Katkıları". *Apjir* 9/2 (Ağustos 2025), 269-294.

Giriş

Güney Asya'nın önemli ülkelerinden biri olan Bangladeş, tarihî gelişim süreci açısından beş ana döneme ayrılmaktadır: Saltanat Dönemi (1204-1526), Babür İmparatorluğu Dönemi (1526-1757), İngiliz Sömürge Dönemi (1757-1947), Pakistan Dönemi (1947-1971) ve Bağımsız Bangladeş Dönemi (1971-günümüz). İslâm öncesi Bengal tarihi, XIII. yüzyıl başlarına kadar uzanmakta olup, Sena Hanedanı ve öncesinde Budist Pala Hanedanı bölgede hâkimiyet kurmuştur. Ancak 1204 yılında Türk kumandanı İhtiyârüddin Muhammed bin Bahtiyâr Halacî'nin Bengal Seferi ile bölgedeki siyasi dengeler değişmiş ve Bengal'de Müslüman hâkimiyeti başlamıştır.

Delhi Sultanlığı ve ardından Babür İmparatorluğu döneminde Bengal, İslâmî ilimlerin merkezlerinden biri haline gelmiş, fakat 1757 Plassey Savaşı'ndan sonra İngilizlerin sömürge politikaları, Müslüman toplumda siyasi ve ilmi gerilemelere yol açmıştır. İngiliz egemenliği, Müslümanları doğrudan siyasi mücadele yerine ilmi ve eğitim odaklı bir direniş hattına sevk etmiş; bu süreçte "Cemaat-i İslâmî", "Diyobendiyye", "Furfura Âlimleri" ve "Ehl-i Hadis" gibi farklı ilim gelenekleri ortaya çıkmıştır.

Dr. Abdullah Cihangir, bu ilmi mirasın günümüzdeki önemli temsilcilerinden biri olarak öne çıkmıştır. Furfura Âlimleri'nin seçkin şahsiyetlerinden Abdullah Kahhar Sıddık'ın damadı olan Cihangir, özellikle Hadis ilimlerinde derinleşmiş, klasik muhaddis usulünü modern pedagojik yöntemlerle birleştirerek Bangladeş'te Hadis öğretimini yeniden canlandıran bir âlim olmuştur. Onun ilmî faaliyetleri sadece rivayet ve metin incelemeleriyle sınırlı kalmamış; hadis eğitimini halkla buluşturma, sahih sünnetin toplum nezdinde anlaşılır kılınması ve bid'atle mücadele gibi sahalarda da aktifleşmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, Dr. Abdullah Cihangir'in hayatı, ilmî kişiliği, toplumsal faaliyetleri ve özellikle Hadis ilmine yaptığı katkıları kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktır. Abdullah Cihangir, ilahiyatçı, araştırmacı, vaiz ve muhaddis kimliğiyle Bangladeş'te hadis tahsiline yeni bir ruh kazandırmış; eserleri, vaazları ve ilmi projeleriyle sünnetin ihyasına yönelik önemli hizmetlerde bulunmuştur. Bid'atlere karşı yürüttüğü ilmi mücadele, ilmi usul ve delil getirme hassasiyeti, Hristiyan misyoner

propagandalarına karşı toplum bilinci oluşturma çabası, onun ilmî duruşunu belirginleştiren unsurlar arasında yer almaktadır.

Dr. Cihangir'in Bangladeş'teki ilmî hareketlilikte üstlendiği rol, sadece mahallî düzeyde değil, İslâm ümmeti genelinde hadis tahsili ve sünnet şuuru oluşturma açısından da dikkat çekici bir örneklik teşkil etmektedir. Bu çalışma, literatürde eksik olan Abdullah Cihangir'in biyografisi ve Hadis ilmine katkılarını ilmi usulle derli toplu sunmayı hedeflemektedir.

1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden belgesel tarama (doküman analizi) ve biyografik yöntem esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmanın temel gerekçesi, Abdullah Cihangir hakkında Türkçe literatürde müstakil bir eserin bulunmamasıdır.

Araştırmada öncelikle Abdullah Cihangir'in kendi eserleri, Sünnet Enstitüsü kaynakları, yerel gazete haberleri ve internet içerikleri temel başvuru kaynakları olarak taranmıştır. Ancak Bengalce kaynaklarda da sınırlı sayıda çalışma bulunması nedeniyle, ailesi ve talebeleriyle yapılan sözlü görüşmelerle veri desteği sağlanmıştır.

Elde edilen bilgiler doküman analizi yöntemiyle sistematik olarak sınıflandırılmış ve tematik analiz yoluyla tasnif edilmiştir, Abdullah Cihangir'in Hadis ilmine katkıları, sosyal faaliyetleri ve ilmi kişiliği çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışma, Abdullah Cihangir'in ilmî mirasını ortaya koyarak literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

2. Abdullah Cihangir'in Hayatı

Professor Dr. Khandakar Abdullah Muhammad Cihangir, 1 Şubat 1961 tarihinde Bangladeş'in Cinaidah bölgesine bağlı Shailkupa karakolu sınırları içerisindeki Dhopaghat Gobindopur köyünde, anneannesinin evinde dünyaya gelmiştir.¹ Babası Khandakar Anwaruzzaman, annesi ise Begüm Lutfun Nahar'dır. Ailesi, Bengal bölgesinin önde gelen tasavvuf merkezlerinden biri olan Hindistan'daki Furfura Dorbar² ile akrabalık bağı kurmuş; bu bağlamda Abdullah Cihangir, Furfura Dorbar'ın meşhur şeyhlerinden Abdul Kahhar'ın kızıyla evlenmiştir. Bu evlilikten üçü kız, biri erkek olmak üzere dört çocuğu dünyaya gelmiştir.³ İlköğrenimini Cinaidah'ın Bhutyargati Devlet İlköğretim Okulu'nda beşinci sınıfa kadar sürdüren Abdullah Cihangir, daha sonra aynı bölgede bulunan Siddiqia Alia Medresesi'ne kaydolmuş ve burada lise dengi öğrenimini tamamlamıştır.

¹ Abdulvehhab Zekeriya, *Müslim Jatir Dorodi Manuş Abdullah Cihangir ke Jemon Dekhechi*, (Cinaidah: As-Sunnah, 2017), 1.

² "Dorbar": Tasavvufi istilahta Türkçedeki "dergâh" kavramına karşılık gelmekle birlikte, Bengal tasavvuf geleneğinde mürşid ile halkın buluştuğu meclis, zikir oturumu, sosyal irşad alanı gibi daha geniş anlamlar ihtiva eder.

³ "Abdullah Cihangir vefat etti," *The Daily Noya-Digonto*, 12 Mayıs 2016.

1979 yılında Siddiqia Alia Medresesi'nin Hadis bölümünden yüksek lisans derecesiyle mezun olmuştur.

Cihangir, medresedeki yüksek lisans eğitimini (Kemil) tamamladıktan sonra iki yıl boyunca Cinaidah merkezindeki Nurnogor Siddiqiya Dakhil Medresesi'nde öğretim görevlisi olarak görev yapmıştır. Bangladeş'teki dinî ve İslâmî eğitim kurumları ile medrese yapıları, tarihî gelişim süreçleri, örgütlenme biçimleri ve işleyişleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kurumlar, hem geleneksel İslâmî ilimlerin nesilden nesile aktarılmasında hem de toplumsal yapının şekillenmesinde belirleyici roller üstlenmiştir.⁴ Daha sonra, Suudi Arabistan'da Riyad Üniversitesi'ne bağlı Camiatu'l İmam Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi'nde, Suudi hükümetinin sağladığı bursla eğitimini sürdürmüş; 1986'da lisans, 1992'de yüksek lisans ve 1998'de "Nahiv" (Arapça dilbilgisi) alanında doktora derecesi almıştır. Eğitim sürecinde, bir final sınavından %96 puan alarak birincilikle mezun olmuş ve döneminin Riyad valisi olan, günümüzde Suudi Arabistan Kralı Selman b. Abdülaziz tarafından iki kez "En İyi Öğrenci" ödülüne layık görülmüştür.⁵

Riyad'da okurken üç yıl Kuzey Riyad İslam Merkezi'nde tercüman olarak çalıştı. Endonezya dahil farklı ülkelerde çeşitli konularda eğitim aldı. Abdullah Cihangir, Suudi Arabistan'daki eğitimi tamamladıktan sonra İslam'a teşvik etmek ve toplumu dini yönden bilgilendirmek amacıyla Bangladeş'e geri döndü. Ülkesine döndükten sonra İslam'a teşvik etme başta olmak üzere çeşitli sosyal faaliyetlerde bulundu. Mesleği öğretmenlikti.⁶

Özel öğretmenleri arasında Muhammed b. Kasim ve Beytü'l-Mükerrem Ulusal Câmî eski hatibi Ubeydu'l-Hakk vardı. Bu süre zarfında Şeyh Abdullah b. Baz, İbn Useymin, el-Cibrîn ve el- Fevzân gibi ünlü alimlerle tanıştı ve onlardan ders aldı.⁷

Doğumundan son anlarına kadar ilim ve mücadele ile dolu bir hayat yaşayan Abdullah Cihangir 11 Mayıs, 2016 tarihinde Çarşamba günü, elli altı yaşındayken bir kaza sonucu vefat etti. Ölümünde Bangladeş Müslüman cemaatının milyonlarca insanı çok üzüldü ve cenazesine milyonlarca insan katıldı.⁸

⁴ Kasim Kocaman ve A. H. M. Ershad Uddin, "Bangladeş'te Dinî/İslâmî Eğitim Kurumları: Medreseler", *TALİM: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 5/2 (2021), 157-181.

⁵ Abdullah b. Kamrul, "Abdullah Cihangir'in kısaca hayatı," *Çadpur Times*, 2016, <https://blog.bdtoday.net/blogdetail/detail/9615/nor15/83291> (erişim 22 Temmuz 2025). Abdullah b. Kamrul *Abdullah Jahangir'in kısaca hayatı* (2016),

⁶ IERF, 2019, https://ierf-org.translate.google/?x_tr_sl=en&x_tr_tl=tr&x_tr_hl=tr&x_tr_pto=tc (erişim 30 Haziran 2025).

⁷ b. Abdulvehhab Zekariya, *Müslim Jatir Dorodi Manuş Abdullah Jahangir ke Jemon Dekhechi* (Cinaidah As-Sunnah Yayınları, 2017), 2.

⁸ Zekariya, *Müslim Jatir Dorodi Manuş Abdullah Jahangir ke Jemon Dekhechi*, 3.

3. Hocaları

3.1. Mia Muhammed Kasim (v. 1986/1987)

Miyâ Muhammed Kasım (rh.), Bangladeş'in ünlü hadis âlimlerinden ve tasavvuf ehli müşhidlerinden biridir. 20. yüzyılın ortalarında Bengal bölgesinde İslami ilimler alanında önemli hizmetlerde bulunmuş; özellikle hadis, fıkıh ve tasavvuf eğitiminde birçok talebe yetiştirmiştir. Abdullah Cihangir (rh.)'in ilk hocalarından olup, onun ilmî ve ahlakî terbiyesinde derin izler bırakmıştır. Sade yaşamı, takvâsı ve ilme olan bağlılığı ile tanınır.⁹

3.2. Hatib Ubeydu'l-Hak (v. 2007) Ubeydu'l-Hak, 2 Mayıs 1928'de Sylhet Bölgesin'in Zakiganj ilinde doğdu.¹⁰ İki yıl boyunca babası tarafından kurulan Biyanibazar Kavmî Medresesi ve ardından Munshibazar Ayeragaon Medresesi'nde okudu. 1942'de Darul Ulum Diyobend'e kaydoldu ve çalışmalarını Saîd Hüseyin Ahmed el-Medenî ve Muhammed İlyas Kandehevî'den tefsir ve hadis dersleri alanında tamamladı.

1986-1996 yılları arasında Chittagong'un Patia Medresesi'nin Şeyhu'l Hadis'iydi ve 1987'den ölümüne kadar Sylhet Câmia Kâsimu'l-Dergâh Medresesi'nde aynı unvanla hizmet verdi.¹¹ Ayrıca Dakka'da Azimpur'da Feyzu'l-ulum Medresesi'nde profesördü. Beytül- Mükerrrem Cami'nin en uzun süre görev yapan hatibiydi. 2001'de, o zamanki Awami Ligi hükümeti tarafından emekli olmaya zorlandı.¹² Eserleri: Öte Yandan İslam, Sırât-ı Mustafa, Teshîhu'l-Kâfiye vb. yaklaşık 15 eser vardır.¹³

Suudi Arabistan'da hadis ve fıkıh dersleri aldığı hocaları

3.3. Abdülaziz b. Bâz (r. aleyh) (v.1999)

Suudi Arabistan müftüsü, Selefi düşüncenin önde gelen temsilcilerindendir. 22 Kasım 1912'de Riyad'da doğmuş, hocası Muhammed b. İbrâhim'in tavsiyesiyle 1938-1951 yıllarında Necid'de kadılık yapmıştır. Ardından Riyad'daki el-Ma'hedü'l-İlmî ve Şeriat Fakültesi'nde hadis, fıkıh ve akaid dersleri vermiştir (1953-1969). 1961'de kurulan el-Câmiatü'l-İslâmiyye'nin rektörlüğünü önce vekâleten (1969), ardından asaleten (1970-1975) yürütmüştür.

1975'te Suudi Arabistan müftülüğüne atanmış ve bu görevi ölümüne kadar sürdürmüştür. Ayrıca Hey'etü Kibârî'l-Ulemâ, Râbitatü'l-Alemi'l-İslâmî ve el-Mecmau'l-Fikhî gibi kuruluşlarda başkanlık yapmıştır. 1982'de Kral Faysal Uluslararası İslâm'a Hizmet Ödülü'ne layık görülmüştür. Resmî görevlerinin yanı sıra Riyad'daki el-Câmiu'l-Kebîr'de

⁹ Mevlana Habibullah Khondaker, "Miyâ Muhammed Kasım ve Abdullah Jahangir'in Hocası Olarak Yeri" (Görüşmecisi: Md Mohibullah, Sözlü görüşme, Görüşme 15 Haziran 2025).

¹⁰ Muhabir, "İslam terörle ilişkili değildir: ulema," *The National* (Dhaka), 2016, erişim tarihi 1 Aralık 2024.

¹¹ Muhabir, "Hatib Obaidul Haq vefat etti," *Daily Star* (Dhaka), 2007, erişim tarihi 30 Ocak 2025.

¹² Edward P. Lipton, *Asya'da Dini Özgürlük*, (Nova Yayınları, 2019), 28.

¹³ S. M. Shakhawat Hossain, "Khatib Md Obaydul Hoque," *The Daily Noyadigonto* (Dhaka), 5 Ekim 2016, erişim tarihi 2 Şubat 2025.

fıkıh ve hadis dersleri vermiş, birçok önemli âlim yetiştirmiştir. 13 Mayıs 1999'da vefat etmiş, cenaze namazı ertesi gün Mescid-i Harâm'da kılınarak Makberetü'l-Adl'de defnedilmiştir.¹⁴

3.4. Abdullah b. Abdurrahman el-Cibrîn (v. 2009)

Abdullah b. Cibrîn, 1930 yılında Riyad'a bağlı Kuvey'ye ilçesinin Muhayrika köyünde doğmuştur. Âl-i Reşîd'den ilim ehli bir aileye mensup olup, dedesi Hamed b. Cibrîn, Kuvey'ye'de kadılık ve emirlik yapmıştır. Babası Abdurrahman, Reyn Kadısı Abdülazîz b. Muhammed eş-Şeserî'den ders almak için Reyn'e taşınmış, Abdullah b. Cibrîn burada Kur'an, Arapça, fıkıh ve hadis öğrenmiştir. 1954'te Riyad'a taşınarak Ma'hedü İmâmî'da 'veti'l-ilmî'de İslâmî ilimler alanında eğitimini tamamlamış, ardından yüksek lisans (1970) ve doktorasını (1986) Riyad'daki Şeriat Fakültesi'nde yapmıştır. Sâlih b. Mutlak, Muhammed b. İbrâhim Âlü's-Şeyh ve Abdülazîz b. Bâz gibi hocalardan ders almış, birçok öğrenci yetiştirmiştir. 2009 Şubat'ında hastalanmış, Almanya'da tedavi görmüş, ancak 13 Temmuz 2009'da Riyad'da vefat etmiştir ve Riyad Üd Mezarlığı'na defnedilmiştir.¹⁵

3.5. Salih b. Fevzân

1933 yılında Suudi Arabistan'da doğan Fevzân, 1948'de el-Kemariyah Okulu'nda, 1950'de ise Bureyde'deki Faysaliyye Okulu'nda eğitim aldı ve 1956'da mezun oldu. Riyad'daki İmam Muhammed ibn Suud İslam Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde öğrenim gördü ve 1960'ta mezun oldu. Doktora sonrası, Riyad'daki İmam Muhammed Eğitim Enstitüsü'nde Usûlu'd-din alanında akademisyenlik yaptı. Ardından Suudi Arabistan Yüksek Adalet Divanı başkanlığına atandı ve görevini tamamladıktan sonra öğretmenliğe döndü. 2013'te Suudi Arabistan'ın en yüksek dini organı olan Kıdemli Burslar Konseyi üyesiydi ve halen İslami Araştırma ve Daimi Fetva Komitesi'nin bir üyesidir.¹⁶

Ayrıca, Abdullah Cihangir, Suudi Arabistan'daki Hanefi alimi Abdulfettâh Ebu Gudde'nin öğrencisi olup, Şeyhu'l-İslam Allâme Takî Osmânî'nin ilmî metodunu benimsemiş, İbn Teymiyye, İbnü'l-Kayyîm, Şah Velîyullah Dehlevî ve Abdulhay Leknevî'nin düşüncelerinden etkilenmiştir. Özellikle fıkıh alanında Şah Velîyullah'ı model almıştır.¹⁷ 2013 yılında hakkında çıkan ölüm söylentileri, yakın çevresi tarafından kesin olarak reddedilmiş; resmi kaynaklar "Allah'a hamdolsun sağ ve afiyette" olduğunu duyurmuştur.¹⁸

¹⁴ Ertuğrul Boynukalın, "Abdulaziz b. Baz," (İstanbul: DİA, 2016), s. 24-26.

¹⁵ Mehmet Ali Yargı, "Abdullah b. Cibrîn," (İstanbul: DİA, 2016), s. 7-8.

¹⁶ "İslami Alimlerin Biyografisi," *Fetva-online.com*, 2014, erişim tarihi 20 Ocak 2025.

¹⁷ Zekariya, *Müslim Jatir Dorodi Manuş Abdullah Jahangir ke Jemon Dekhechi*, 11.

¹⁸ Almowaten.net (Almowaten), "مصادر لـ المواطن: لا صحة لوفاة الشيخ الفوزان.. والعلامة بصحة جيدة," (03 Ağustos 2025).

4. Talebeleri

Abdullah Cihangir, akademik hayatı boyunca birçok öğrenci yetiştirmiş ve onların ilmi gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Onun ders halkalarından geçen öğrenciler arasında günümüzde farklı alanlarda tanınmış birçok isim bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: *Dr. Habibullah Khandaker*, Mirpur Şehitler Hatıra Lisesi'nde okutman olarak görev yapmakta olup Abdullah Cihangir'in damadıdır. *Dr. Aminul İslam*, akademisyen ve yazardır. *Dr. İmam Hüseyin*, Feni Risalatul Kur'ân Medresesi'nin başkanı olup aynı zamanda Bangladeş Milli Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. *Dr. Ruhul Amin*, The People's University of Bangladesh'de Eğitim Fakültesi'nde çalışmaktadır. *Muhammad Arif Billah*, hadis âlimi ve vaiz olup Kustia İslami Kültür Merkezi'nin başkanlığını yürütmektedir. *Mevlana Saidurrahman*, Sarsina Medresesi'nde öğretmen olarak hizmet vermektedir. *Mevlana İbrahim Al Me'mûn*, yazar ve hatip olarak tanınmaktadır. *Mevlana Muhammad Atikurrahman*, vaiz olup Bangladeş'te İslam'a karşı faaliyetleri engelleme kurumunun genel başkanlığını yapmaktadır. *Dr. Mücahidul İslam*, El-İkvan Gençlik Merkezi'nin kurucusu olup Boroikanda Medresesi'nde öğretmen olarak çalışmaktadır. *Dr. Akhter Hossain*, *Dr. Mujahidur Rahman* ve *Dr. Md. Nazrul Islam*, İslam Üniversitesi Kustia'da Hadis Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak hizmet vermektedir. *Mevlana Md. Ebu Nazım*, Bangladeş'te Cinaidah Merkez Camii'nde hatiplik yapmaktadır. *Mevlana Mahbuburrahman*, vaiz olup Kustia İslam Alia Medresesi'nde öğretmen olarak görev yapmaktadır. *Mevlana Mübarek Hossain*, Cinaidah As-Sunnah Vakfı Camii'nde hatip olarak hizmet vermektedir. Abdullah Cihangir'in öğrencileri, ilmi mirasını farklı alanlarda sürdürerek eğitim, vaizlik ve akademik çalışmalar yoluyla İslam ilim geleneğine önemli katkılarda bulunmaya devam etmektedir.¹⁹

5. Eserleri

Hadis İlmine Dair Eserleri

5.1. Müminlerin Hayatında Hadislerin Önemi ve Özgünlüğü

Bu kitapta, hadislerin müminlerin hayatındaki önemi kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bir müminin, İslam'ı doğru bir şekilde anlamasında hadislerin nasıl yol gösterici olduğu açıklanmakta; ayrıca Yahudi ve Hristiyanların tarihsel süreçte Müslümanlar üzerinde kurmaya çalıştıkları komploların, Müslümanların düşünce ve yaşam tarzına nasıl sirayet ettiği detaylı biçimde incelenmektedir. Bunun yanı sıra, hadislerin derlenme süreci ve hadis tarihi hakkında da ayrıntılı bilgiler sunulmuştur.

¹⁹ Mevlana Habibullah Khondaker, "Abdullah Jahangir'in Talebeleri hakkında telefon görüşmesi" (Görüşmecisi: Md Mohibullah, Görüşme 15 Haziran 2025).

5.2. Hadisin Senedinin Tashihi ve Sahih Hadislere Göre Bayram Namazındaki Zaid Tekbirlerin Açıklaması

Hadisle alakalı herhangi bir konudan bahsetmeden önce hadisin senedi ve mühaddislerin mertebelerini bilmek gerekir. Bu yüzden bu kitabın ilk kısmında hadisin senedinin tashihi anlatılmıştır. Fıkhu's-Sunnah alanında Bengalca yazılan kitap çok nadirdir ayrıca Cerh ve tadil hakkında da kitap neredeyse yoktur. Bangla Baitul Hikmah Yayınları, eseri Dakka'da 2003 yılında yayınlamış olup, eser 112 sayfadır.

5.3. Hadis Adına Yapılan Tahrifat: Yaygın Uydurma Hadisler ve Asılsız Sözler

İncelediğimiz bu eserde, hadislerin İslam'daki yeri, önemi ve korunması meselesi ele alınmaktadır. Değerlendirmemize göre, hadis İslam'ın ikinci temel kaynağı olup, Kur'an'dan sonra İslami yaşamın en önemli rehberidir. Bir müminin hayatında, hadisler olmadan Kur'an'ı doğru anlaması ve uygulaması neredeyse mümkün değildir.²⁰ Bu doğal sevgi ve bağlılık, tarih boyunca bazı art niyetli kimseler tarafından istismar edilmiştir. Nitekim "hadis" adı altında çeşitli uydurma rivayetler toplum arasında yayılmıştır.

Yazarın işaret ettiği üzere, özellikle bizim coğrafyamızda uzun süredir, hadis olarak anılan çok sayıda mevzu (uydurma) rivayet, temelsiz ve yanlış ifadeler halk arasında dolaşmaktadır. Bu tür uydurma rivayetler, sahih hadisi öğrenmeyi, uygulamayı ve İslam'ı doğru şekilde yaşamayı zorlaştırmakta; ayrıca bu rivayetlere göre hareket edildiğinde bireylerin yanlış amellere yönelmesine sebep olmaktadır.

Eserin birinci bölümünde; hadis tenkidi, hadislerin hükmü, tarihi süreçte rivayet geleneği, sahabîlerin rivayetleri nasıl değerlendirdiği, yalancı ravilerin türleri ve sınıflandırılması gibi konulara yer verilmiştir. Ayrıca uydurma hadislerin nasıl tespit edileceğine dair temel ölçütler açıklanmıştır. İkinci bölümde ise toplumda yaygın şekilde dolaşan çeşitli uydurma ve temelsiz hadis örnekleri ele alınmıştır. Yazar bu örnekleri aktarırken kendi yorumlarını katmaktan kaçınmış; sadece rivayetlerin uydurma olduğuna dair ilmî bilgileri sunmakla yetinmiştir. Eser, Dakka'da *Esha'ate İslam Kütüphanesi* tarafından 2005 yılında yayımlanmış olup, toplam 254 sayfadan oluşmaktadır.

5.4. Mesnûn (Peygamberimizden Nakledilen) Dualar

Bangladeş toplumunda, sahih hadislere dayanan nafil ibadet ve zikirler genellikle "vazifah" adıyla bilinmektedir. Günümüzde halk arasında farklı türlerde vazifah uygulamaları yaygındır. Ancak, Peygamber Efendimiz'den (s.a.v.) sabit olan mesnun duaları derleyen güvenilir bir "vazifah" kitabının mevcut olmaması, ciddi bir boşluk oluşturmaktadır. Bu eksiklik nedeniyle halk arasında yaygın olarak okunan bazı kitaplar, hatalı veya sahih hadis temeline dayanmayan nafil ibadetlerin yapılmasına sebep olmaktadır. Bangladeş toplumunda bu tür uygulamalar oldukça yaygın hâle gelmiştir. Bu

²⁰ Ali Çelik, "Kur'an ve Sünnet Bütünlüğü", *Diyanet İlmî Dergi* 33/2 (1997), 28.

soruna çözüm üretmek amacıyla Abdullah Cihangir, sahih hadislerle dayalı olarak elinizdeki bu eseri kaleme almıştır. Kitap, 2007 yılında Cinaidah merkezli Sünnet Yayınları tarafından neşredilmiştir.

5.5. El-Mevzuat (Şeyh Furfura Allame Ebu Cafer Sıddıkî) Eleştirel İnceleme

Bu kitap aslında Furfura bölgesinden âlim Şeyh Ebû Cafer Sıddıkî tarafından kaleme alınmıştır. Abdullah Cihangir ise bu eser üzerine eleştirel bir inceleme yaparak, içeriğini sahih hadis ölçütlerine göre değerlendirmiştir.

Hadis ilmi sahasında tüm münekkit muhaddisler, müftüler, müfessirler ve sûfiler uydurma hadislerle karşı ittifak halindedir. Zira İslam'ın ikinci temel kaynağı olan hadisler hakkında hassasiyet göstermek, dinin sahih anlaşılması açısından vazgeçilmez bir gerekliliktir. Ancak buna rağmen, bazı araştırmalarda veya konuşmalarda özellikle hadisin senedi bilinmeden uydurma rivayetlerin farkında olmadan kullanıldığı görülmektedir. Bu durum sadece bireysel hatalarla sınırlı kalmayıp, hadis, tefsir, fıkıh, usûl, tasavvuf ve tarih gibi çeşitli İslami disiplinlerde eser veren hemen her mezhepten ya da akıma mensup bazı yazarlar tarafından da zaman zaman tekrarlanmıştır.

Yazar bu eserinde, özellikle Hindistan ve çevresindeki bölgelerde yaygınlık kazanmış olan uydurma rivayetleri ele alarak, okuyucuyu bu konuda bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. 233 sayfadan oluşan bu eser, hadis tenkidi alanında önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

5.6. Buhus fi ulûmi'l - Hadis

Yazar bu kitabı Arapça yazmıştır. Bu kitapta Mustalahu'l-hadis²¹, ilmu'r-ricâl²², ilmu'l-Cerh ve Ta'dil²³, tahrîcu'l-hadis²⁴, Nâsihu'l-hadis²⁵, ilelu'l-hadis²⁶, muhtelefu'l-hadis²⁷,

²¹ Hadisi hangisinin kabul edilip hangisinin kabul edilmeyeceği yönlerinden inceleyen ilim dalı. Kabul veya red açısından râvî ve mervînin durumunu bildiren kaideler ve meseleler bütünü ifade eden dirâyetü'l-hadîs aynı zamanda "ulûmü'l-hadîs, mustalahu'l-hadîs, kavâidü'l-hadîs, usûlü'l-hadîs" şeklinde de adlandırılır. İbnü's-Salâh'ın *Ulûmu'l-Hadîs* eseri bu alanın sistematik bir temeli olarak kabul edilir. Bkz. Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2020),

²² Hadis alimleri, raviler, bunun yanında diğer bazı meşhur kimseler hakkında yazılmış kitaplar bu kitaplarda şahıslar genellikle, ya bölgelere, ya da zaman sırasında tabakalarda ya da isimlerinin harf sırasına göre sıralanmışlardır. Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 270.

²³ Râvîlerin adâlet ve zabt sıfatlarını taşıyıp taşıyama yönlerinden durumlarını araştırmayı konu edinen hadis bilgi kolu. Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 51.

²⁴ bir kimsenin bir hadisi sözlü veya yazılı ilk kaynaklarından alıp senedinyle birlikte kitabına kaydetmesi. Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 323.

²⁵ önceki şer'î bir hükümün kaldırılmış olduğunu gösteren hadis. Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 261.

²⁶ Hadiste bulunan ve ancak mütehasıs hadis alimlerinin fark edebileceği Kapalı gizli ve çoğunlukla hadisin sahihliğine zarar veren kusur. Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 146.

²⁷ Görünüşte muhtevaları birbirleriyle çelişen, ancak dikkatle incelendiğinde aralarında bir zıtlık olmadığı görülen hadislerden her biri. Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 220-221.

etrâfu'l-hadis²⁸, Cavaidul hadis²⁹, ilmu garibul hadis³⁰, îrabul hadis³¹, ve Belagatu'n-Nebevî³² gibi konular detay olarak anlatmıştır. hadis alanda çok önemli 533 sayfalık bir eserdir.

5.7. Namazda El Bağlamanın Hükümü: Hadis Literatürü Çerçevesinde Bir Değerlendirme

2014 yılında As-Sunnah Yayınları (Cinaidah) tarafından yayımlanan bu eser, namaz esnasında el bağlama uygulamasının hadisî temellerini incelemeyi amaçlamaktadır. Eserde özellikle rükû, secde ve oturuş anlarında ellerin konumu detaylı biçimde ele alınmıştır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, namazda el bağlamaya dair rivayetler hadis ilminin temel metodolojik ölçütlerine göre analiz edilerek sahih³³ ve zayıf³⁴ yönleriyle tasnif edilmiştir. İkinci bölümde, ilk dönem muhaddislerin ve hadis temelli fıkıh âlimlerinin görüşleri esas alınarak, sahih ve hasen hadislerin fikhî çıkarımlar üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise, önceki iki bölümde elde edilen sonuçlar ışığında, görüş ayrılıklarının arka planı, ihtilafın sebepleri, ötekileştirme yaklaşımları, bunlara yönelik çözüm önerileri ve selef-i sâlihînin bu konudaki uygulamaları ele alınmış ve kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

5.8. İhyâ'us-Sunnah:Sünnetin İhyası ve Bid'atın Terkedilmesi

Bu eser, 2007 yılında Bangladeş'in Cinaidah şehrinde faaliyet gösteren As-Sunnah Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Bu çalışma, İslam hukukunun ikinci temel kaynağı olan Sünnet'in günümüz toplumundaki konumuna dair kapsamlı ve eleştirel bir değerlendirme sunmaktadır.

Yazar, çağdaş Müslüman toplumlarda Sünnet'e yönelik iki temel yanlış tutumu vurgulamaktadır: ilki, Sünnetin ihmal edilerek terk edilmesi; ikincisi ise, Sünnet adına bid'atlerin icat edilmesidir. Bu iki yaklaşım, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahih Sünnetinin toplum hayatından silinmesine yol açmaktadır.

²⁸ Hadislerin baş tarafları, ilk kelimeleri veya hadis kitaplarının baş tarafları, ilk hadisleri.Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 33.

²⁹ Bazı hadis kitaplarında bulunup da diğerlerinde bulunmayan hadisler veya bir kitaba sonradan yapılan ilaveler. Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 365.

³⁰ Hadiste anlaşılması zor olan açıklamayı gerektiren kelimeleri deyimleri açıklamayı konu edinen hadis bilgi kolu. Bkz. Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 94.

³¹ Hadisi yanlış okumaları önlemek gayesiyle, harekelemek ve hadisin nahiv/dil bilgisi yönünden tahlilini yapmak. Bkz.Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 148.

³² Peygamberimizin hadislerindeki belagat ve hitabet sanatını konu alan bilim dalıdır. Bkz.İbn Hişam, *Belâgatu'n-Nebevî* (Kahire: Daru'l-Hadis, 1987), 25.

³³ "Sahîh hadis, isnadı kesintisiz şekilde muttasıl olup, ravileri adalet ve zabt vasıflarına sahip bulunan, şâz ve illetli olmayan hadistir". Bkz. İbnü's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadis (Muqaddimatü İbnü's-Salâh)*, thk. Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûrî (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1406/1986), 17-18.

³⁴ "Sahîh ve hasen hadislerin şartlarını taşımayan hadislere zayıf (daîf) denir." Bkz.İbnü's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadis (Muqaddimatü İbnü's-Salâh)*, thk. eş-Şehrezûrî, 51-53.

Bu eser, söz konusu olumsuz durumdan kurtuluşun ancak sahih Sünnetin yeniden ihya edilmesi ve bid'atlerin terk edilmesiyle mümkün olabileceği anlayışıyla kaleme alınmıştır. Kitapta, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Sünnetinin tanımı, önemi, çeşitleri, kaynakları, Sünneti tahrif eden uygulamaların evreleri ve sebepleri ile bid'at türleri ele alınmaktadır. Ayrıca eserde, abdestten başlayarak namaz, zikir, günlük ibadetler, toplumsal sorumluluklar ve kültürel gelenekler gibi Müslüman yaşamının birçok alanında Sünnete aykırı uygulamalar tespit edilmekte; bu alanlarda sahih Sünnetin nasıl yaşatılması gerektiği açıklanmaktadır.

Diğer İlimlere Dair Eserleri

5.9. İngilizce Yazılar

- a. Çölden Bir Kadın , Riyad, 1995.
- b. Oruç Müslümanlar İçin Rehberlik, Riyad ,1997.
- c. İslam'ın Üç Temelinin Özeti, Riyad, 1997.
- d. Savaş Hukuku: Kur'an ve İncil Perspektifi. İslami Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı 2, Riyad, Haziran 2007.

5.10. Bengalca Yazılar

- a. Kur'an - Sünnetin Işığında İslam Akidesi, Esha'ate İslam Kutubkhana, Dakka 2000.
- b. İslam'da Tesettür, Esha'ate İslam Kutubkhana, Dakka 2000.
- c. Bangladeş'te Ürünün Öşür veya Zekatı: Önemi ve Uygulaması, Bangla Baitul Hikmah Public. Dakka 2003
- d. Allahın Yoluna Da'vet, Esha'ate İslam Kutubkhana, Dakka 2004
- e. Namaz ve Dua (Munazat), Esha'ate İslam Kutubkhana, Dakka 2005
- f. İslam'a göre terörizm: Tartışılan ve bilinmeyen sebepleri, Es-Sünneh Yayınları, Cinaidah 2007.
- g. Kuran ve Sünnete göre Giyim ve Hizab, Es- Sünneh Yayınları, Jenidah 2007.
- h. Peygamber Efendimizin Sünnete Göre Giyim ve İslam'da giyim Hükümleri, Bangladeş, Dakka, 2008
- i. Kura'n ve Sunnat'a göre Cemaat ve birliği, As-Sunnah Yayınları, 2022.
- j. Baibel'in tanıtım ve Değerlendirmesi, As-Sunnah yayınlar, Bangla Bazar, 2022.
- k. Taorah, Zabur, İnjl ve Kurana göre Kurban ve Zabıhullah, As-sunnah Yayınlar, 2010.

l. Hac'ın Manevi Öğretileri, As-sunnah, Yayınlar, 2016.

5.11. Arapça Çalışmaları

مُضْطَلَحَاتُ الْمُحَدِّثِينَ لِلدَّلَالَةِ عَلَى الْحَدِيثِ الْمُنْسُوبِ إِلَى النَّبِيِّ كَذِبًا. أ.

خُطْبَةُ الْجُمُعَةِ فِي ضَوْءِ السُّنَّةِ: دِرَاسَةُ حَدِيثِيَّةٍ فِقْهِيَّةٍ. ب.

النَّقْدُ الْحَدِيثِيُّ فِي الْقَرْنِ الْأَوَّلِ الْهَجْرِيِّ. ج.

الكَامِلُ فِي ضَعْفَاءِ الرِّجَالِ: ابْنُ عَدِيٍّ الْجُزْجَانِيُّ وَجُهْدُهُ فِي عِلْمِ الْجَرْحِ وَالتَّعْدِيلِ مِنْ خِلَالِ كِتَابِهِ. د.

الإمامُ ابْنُ حِبَّانَ وَصَحِيحُهُ. هـ.

مَنَاهِجُ التَّغْلِيمِ الْإِسْلَامِيِّ وَمَدَارِسُهُ فِي بَنْغَلَا دِيش: تَارِيخٌ وَمُقَارَنَةٌ. و.

النَّحْوُ وَالْقِرَاءَاتُ الْقُرْآنِيَّةُ فِي إِعْرَابِ الْقُرْآنِ لِأَبِي جَعْفَرٍ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّحَّاسِ. ز.

أَبُو جَعْفَرٍ النَّحَّاسُ وَجُهْدُهُ فِي الْوَقْفِ وَالْإِبْتِدَاءِ. ح.

الْقَاضِي عِيَاضُ وَآثَارُهُ الْعِلْمِيَّةُ. ط.

5.12. Tercüme çalışmaları

a. el-Useymin, Muhammad b. Salih, Oruç Rehberi, Arapça'dan Banglaca'ya, Çağrı ve Rehberlik Kooperatif Ofisi, İslam İşleri Bakanlığı, Riyad, KSA. 1997 .,

b. Kiranvi, Allame Rahmatullah, İzharu'l Hak, Arapça'dan Bengalca, İslamic Foundation, Bangladeş 2008.

c. Ahmed b. Hanbel, el-Müsned Ahmad (Kısmi), Arapça'dan Bengalca'ya, İslamic Foundation, Bangladeş

d. Ehsan, Amimul, Fıkhu-s-Sunani el-Asar, Arapça'dan Bengalca'ya, İslamic Foundation, Bangladeş.

5.13. Makaleler

a. Aşırılık yanlısı gruplar ve İslam tarihinde onların hakkındaki sahabilerin görüşleri, İslamı A'ın o Bisar Dergesi, Sayı:2, 2016.

b. Allame Rahmetullah Kiranvi: İslam'ın Yayılmasına Katkıları, İslamic Foundation Gazetesi, Dakka, 2007.

- c. Hadisin senedleri: Sözlü Anlatım vs. El- yazması Bağlımlılığı, İslami Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı 1, Dakka, Haziran 2006.
- d. İslam Tarihinde Terörizm: Bir anaetik, İslamic Foundation Gazetesi, Dakka, 2006.
- e. ed-Î-Mîladün-Nabi (Kandil): Tarihsel Bir İnceleme, Bangla İslam Vakıf Belgesi, 12 Yıllık Sayı, 25 Haziran; Yeniden Baskı No. 3, Nisan-20 Haziran, Dakka, 2012.
- f. Bangladeş Ekonomisinde Başlayan: Teknik Bir Analiz , Bangla İslam Bankaları Merkez Şeriat Kurulu Dergisi, 1. Sayı, Dakka, Mart-2004.
- g. Peygamber (s.a.v)'in Mezarın Ziyaret : Hadis-Teolojik Bir İnceleme, Bangla İslam Üniversitesi Araştırmaları Dergisi (Bölüm-A), Cilt 11, Sayı2, Haziran. Cinaidah, 2003.
- h. Kur'ân-ı Kerim Mektupları: İslam Üniversitesi Araştırmaları Arapça Dergisi (Bölüm-A), Cilt 13, Sayı1, Aralık. 2004.
- i. Hadis Tenkidi: Muhaddis'in Yöntemleri, İslami Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı 1, Riyad, 2004.
- j. Hadis adıyla toplumda geçen yanlışlığı:tanıtım ve çeşitleri, İslami Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı 1, Riyad, 2004.
- k. Hadislerin Tashîhi: Peygamberin (s.a.v) Emirleri ve Sahabilerin Yöntemleri. İslami Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı 10, Dakka, 2007.

6. Yazdığı Eserlerinde Benimsediği Metodoloji

6.1. Delil Sunumunda Kur'an'a Öncelik Vermesi

Cihangir, kaleme aldığı kapsamlı eserlerde kendine özgü, sistematik ve ilmî temellere dayanan bir yazım yöntemi benimsemiştir. Herhangi bir konuda görüş beyan ederken veya delil sunarken önceliği daima Kur'ân-ı Kerîm'e verirdi. Konuyla doğrudan ilgili bir ayet mevcutsa onu zikreder, doğrudan bir ayet bulunmadığında ise dolaylı atıflar içeren ayetler üzerinden meseleyi temellendirmeye çalışırdı. Bu tür durumlarda güvenilir müfessirlerin açıklamalarına da yer vererek Kur'an merkezli bir yaklaşım ortaya koyardı. Kur'an ayetinden sonra aynı konuyla ilgili bir hadis mevcutsa öncelikle onu aktarır, ardından sahabenin söz ve uygulamalarına, daha sonra ise sırasıyla Tâbiîn ve Tebe'u't-Tâbiîn neslinin görüşlerine başvururdu. Ayrıca, delil olarak sunulan bir ayetin gerçekten o meseleyi destekleyip desteklemediğini klasik tefsir çerçevesinde titizlikle incelerdi. Örneğin, bazı çevrelerin Şaban ayının ortasındaki geceyi (Şeb-i Berât) desteklemek amacıyla delil getirdiği, **إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ** “Biz onu kutlu, şerefli ve bereket yüklü bir gecede indirdik. Şüphesiz biz, ondaki ikaz ve ibret dolu haberlerle

insanları uyarıyoruz.”³⁵ ayetinin aslında Kadir Gecesi’ni kastettiğini ifade eden müfessir görüşlerine dikkat çekerek yanlış anlamaların önüne geçmeyi amaçladılar. Bu yaklaşım, onun ilmî titizliğini ve delillendirmedeki objektifliğini açıkça ortaya koymaktadır.³⁶

6.2. Sahih Hadislerle Delil Sunması

Hadisle delil sunma konusunda Bengalce literatürde özgün ve sistematik bir yöntem benimseyen Abdullah Cihangir ilk isimlerden biridir. Her meselede öncelikle sahih hadislerle delil getirmeye özen göstermiştir. Yalnızca hadisi zikretmekle kalmamış, aynı zamanda kaynağını da belirtmiş ve bu kaynakların güvenilir hadis külliyatları içinde yer almasına dikkat etmiştir. Tekrar eden veya zayıf kaynaklardan alıntı yapmaktan kaçınmıştır. Bununla birlikte, zikrettiği her hadisin derecesini yani sahih, zayıf, makbul vb. açık bir şekilde ifade etmiştir. Hadisle desteklenen görüşleri güçlendirmek için sahabe, tâbiîn ve onlardan sonra gelen râvîlerin tutumlarını da aktarmaya önem vermiştir. Bu yaklaşım, kaleme aldığı birçok eserinde açıkça görülebilir. Örneğin, “Kur’an, Sünnet ve Giyim” adlı kitabının “Temizlik, Güzellik ve Koku” başlıklı bölümünde geçen hadislerde, Abdullah b. Mes’ûd’un rivayeti için “Bu hadisin senedi sahihtir; Sahih-i Müslim’de özetlenmiştir” ifadesine yer verirken; diğer rivayetler hakkında da sırasıyla “makbul”, “sahih”, “çok zayıf” gibi nitelendirmeler yapmıştır. Böylece her hadisin hemen ardından, o hadisin sıhhat derecesini titizlikle belirtmeyi bir yöntem hâline getirmiştir.³⁷

6.3. Hadis Rivayet Zincirinin Kapsamlı Analizi

Cihangir’in eserlerinde dikkat çeken önemli özelliklerden biri, sadece hadisin metnini değil, aynı zamanda rivayet zincirini de kapsamlı bir şekilde analiz etmesidir. Hadis ravileri hakkında farklı düzeydeki âlimlerin değerlendirmelerine yer vererek, özellikle ihtilaflı meselelerde farklı görüşleri destekleyen hadislerin isnadlarını titizlikle incelemiş ve ulaştığı sonucu sağlam bir temele dayandırmaya çalışmıştır. Hadislerin sıhhatine dair değerlendirmelerinde yalnızca çağdaş âlimler olan el-Elbânî (ö. 1420/1999), İbn Bâz (ö. 1420/1999), ve İbn Useymîn (ö.1421/2001) gibi isimlerin görüşleriyle yetinmemiş; klasik hadis tenkidi literatürüne de başvurarak sened analizinde derinlikli bir yaklaşım benimsemiştir. Bu yaklaşım, onun neredeyse tüm eserlerinde sistematik bir biçimde görülmektedir. Örneğin, *Berât*, *Fazîlet ve Amel* adlı eserinde yer alan tüm hadislerin senedleri, Kur’an ve Sünnet ışığında detaylı biçimde ele alınmış ve rivayetlerin sıhhati konusunda açık değerlendirmeler yapılmıştır. Rivayet zincirlerinin analizinde başvurduğu önemli hadis tenkitçileri arasında İmam Zehebî (ö. 748/1348), el-Heysemî (ö. 807/1404), Şihâbuddîn el-Busîrî (ö. 840/1436), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), İmam

³⁵ *Kur’ân-ı Kerîm*, ed. Haz. Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2021), ed-Duhân 44/3.

³⁶ Khandaker Abdullah Cihangir, *Quran-Sunnaher Alope Shabe-Barat: Fazilat O Amal (Kuran ve Sünnet Işığında Şeb-i Berat’ın Fazileti ve Amelî Boyutu)* (Cinaidah: As-Sunnah Yayınları, 2009), 8-10.

³⁷ Cihangir, *Quran-Sunnaher Alope Shabe-Barat: Fazilat O Amal (Kuran ve Sünnet Işığında Şeb-i Berat’ın Fazileti ve Amelî Boyutu)* 27-29.

Suyûtî (ö. 911/1505), Ebü'l-Hasan el-Kinânî (ö. 963/1556), Molla Ali el-Kârî (ö. 1014/1606), Mübarekfurî (ö. 1353/1934) ve Nâsiruddîn el-Elbânî (ö. 1420/1999) gibi âlimler yer almaktadır.³⁸

6.4. Aşırıktan Kaçınma ve Orta Yol Prensibi Uygulaması

Yüce Allah, Müslüman ümmeti orta yol olarak belirlemiştir. Aşırılık ile gevşeklik arasındaki orta yol esasen itidaldır. İnsanlığın refahı buradadır. İtidalin gerekliliği Kur'an-ı Kerim, Sünnet ve salih seleflerin sözlerinde açıklanmıştır. Bu, fakihlerin fetvalarına yansımıştır. Bu nedenle yazılarında, herhangi bir konuda aşırılığı ve gevşekliği reddederek dengeli kararlar vermiştir. Böylece dini alanda aşırılık ve aşırılığın belası ortadan kalsın ve din, gevşeklik ve basitleştirme yüzünden asliliğini kaybetmesin. Bu nedenle şeriat hükümlerinde her türlü aşırılık ve ihmalin terk edilmesini vurgulamıştır. Bu itidalini yer yer münferit noktalarda yansıtmıştır. Örneğin, Uşar veya Bangladeş'te Mahsul Zekatı: Önemi ve Uygulaması adlı kitabında, 'Zekat Ödemesinde İhmal ve Aşırılık' başlıklı ayrı bir tartışmaya yer vermiştir.³⁹

6.5. Geleneksel Sahih İnanç ve Amellerin Doğruluğunu Tespit Etmek

Toplumumuzda cehalet veya önyargılar nedeniyle, sahih inanç ve uygulamalar bazen yanlış şekilde tanıtılmakta veya hadislerle çelişir biçimde propagandası yapılmaktadır. Cihangir, bu tür yanlış anlamaları önlemek amacıyla sağlam ve çok boyutlu bir metodoloji geliştirmiştir. Bu yaklaşım, doğru imanı yaşayanların inançlarını güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda şeriat hükümlerinin doğru anlaşılması ve uygulanmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu yöntemin başarılı bir örneği, sahih hadisler ışığında kaleme alınan *Kurban Bayramı Tekbiri* adlı eserdir. Bu kitapta, Kurban Bayramı tekberiyle ilgili bütün hadisler derlenmiş ve toplumda yaygın olan "altı tekbir" uygulamasının kesinlikle hadislerle sabit ve doğru olduğu kanıtlanmıştır. Dolayısıyla, "altı tekbir" uygulamasını reddetmek veya namazın geçerliliğine yönelik tartışmalar başlatmak, mesnetsiz iddialar olup İslam inancında ciddi bir hatadır.

6.6. Hanefi Fıkına Öncelik Verilmesi

Bangladeş'teki Müslümanların büyük çoğunluğu dinî hayatlarını Hanefi mezhebi çerçevesinde sürdürmektedir. Bu gerçeği göz önünde bulunduran Cihangir, farklı imamların değişik görüşlere sahip olduğu, ancak her görüşün kendi delillerine dayandığı meselelerde Hanefi mezhebine öncelik tanımıştır. Bu yaklaşım, toplumda dini kaosun önüne geçilmesini, dinin aslına uygun yaşanmasını ve farklı görüşlere saygı gösterilmesini sağlamıştır. Ayrıca bu öncelik, davet ve diğer dini faaliyetlerde de

³⁸ Cihangir, *Quran-Sunnaher Aloke Shabe-Barat: Fazilat O Amal (Kuran ve Sünnet Işığında Şeb-i Berat'ın Fazileti ve Ameli Boyutu)*

³⁹ Khandaker Abdullah Cihangir, *Bangladeş Uşar Ba Fosoler Zekat (Bangladeş'te Uşar veya Meyve ve Tarım Ürünleri Zekâtı)* (Cinaidah As-Sünnet Yayınları, 2003), 44-45.

rehberlik etmiştir. Örneğin, zekât nisabının miktarı konusunda çeşitli görüşler bulunmasına rağmen Cihangir, “Hint Hanefi hukukçularının görüşleri ışığında biz modern araştırmacılar, bu hesaplamanın en kabul edilebilir ve güvenli olduğunu düşünüyoruz” demiştir.⁴⁰ Hatta bazı durumlarda yalnızca Hanefi fıkhnın görüşünü zikretmekle yetinmiştir. *Sünnet Işığında Cuma Hutbesi: Bir Hadis Çalışması* adlı eserinde ise vaazın unsurlarına dair fikhî tartışmaları, Hanefi imamları Muhammed eş-Şeybânî (189/805), es-Serahsî (v.483/1090), el-Mergînânî (v.593/1197) gibi âlimlerin görüşleri temelinde ele almış ve tartışmayı kendi kanaatini belirterek sonlandırmıştır.⁴¹

7. Hadis İlmine Katkıları

Cinaidah ve çevresindeki medreselerde (ihtisas ve İmam Hatip gibi kurumlarda) nitelikli âlimler yetiştirmek amacıyla Hicri 1433 yılında Yüksek Hadis Araştırmaları Bölümü kurulmuştur. Ayrıca, Hristiyan misyoner faaliyetlerinin olumsuz etkilerini önlemek ve Müslüman toplumda bilinç oluşturmak amacıyla “Yüksek Da’vâh ve Karşılaştırmalı İlahiyat Bölümü” tesis edilmiştir. Bunun yanı sıra, Pihna'daki Pakshi bölgesinde, Furfura Dorbar'daki Camiatul Kur'ân Kerim Medresesi'nde ve Dakka'nın Mirpur bölgesindeki Darus Salam Medresesi'nde Sahih-i Buhârî dersleri vermekteydi. Bir öğretmen olarak başarılı bir öğretmen idi.⁴² Ayrıca özel olarak Hadis İhtisas ve Araştırma Enstitüsü kurdu.⁴³ Bu Enstitüsün'un bazı faaliyetleri ise⁴⁴:

7.1. Yüksek Hadis İhtisas Programları

Hadislerin tashihi, muhaddislerin ilkeleri ve zayıf ile uydurma hadislerin tespitinde Mustalahu'l-Hadis, Ulûmü'l-Hadis, İlmü'r-Ricâl ve Cerh-Ta'dîl gibi ilim dalları esas alınmaktadır. Bu alanlar, klasik hadis usulünün temel yapı taşlarını oluşturmakta ve rivayetlerin sıhhat değerlendirmesinde vazgeçilmez birer yöntem olarak kabul edilmektedir.⁴⁵

Uluslararası nitelikte âlimler yetiştirmek amacıyla Abdullah Cihangir öncülüğünde “Câmiatu's-Sünne Tahassus fi Ulumi'l-Hadis” adıyla iki yıllık ileri düzey hadis araştırma kursları başlatılmış olup, bu eğitimler halen devam etmektedir. Yüksek Hadis İhtisas Dairesi'nin müfredatı büyük ölçüde Arapça temellidir. Ulûmü'l-Hadis'e dair klasik metinleri Arapça olarak anlayabilme becerisi, bu programa kabul için ön şart olarak

⁴⁰ Cihangir, *Bangladeş Ushar Ba Fosoler Zekat* (Bangladeş'te Ushar veya Meyve ve Tarım Ürünleri Zekâtı), 33.

⁴¹ Khandaker Abdullah Cihangir, *Khutbatul Jumuah Fi Daus Sunnah: Dirasah Hadithiyyah Fiqhiyyah* (Cinaidah: The Islamic University Studies, 2004), c.1, s-7.

⁴² Muhabir, “Maolana Abdullah Cihangir'in Hayatı,” *Magurabarta* (Magura), 2016, <http://magurabarta24.com>, erişim tarihi 25 Haziran 2025.

⁴³ Assunnah Trust, “Faaliyetler,” (Cinaidah, 2009), <http://assunnahtrust.com>, erişim tarihi 2 Şubat 2025.

⁴⁵ M. Yaşar Kandemir, “HADİS”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hadis> (07.08.2025).

belirlenmiştir.⁴⁶ Bu nedenle İslami ilimlerin çeşitli alanlarında uzmanlıkla birlikte, ileri düzeyde Arapça dil yetkinliği aranmaktadır. Bu yeterlilik, giriş sınavları aracılığıyla ölçülmekte ve başarılı olan öğrencilere tam zamanlı eğitim hakkı tanınmaktadır. Ayrıca konaklama, yemek ve eğitim masrafları, Sünnet Vakfı tarafından karşılanmakta; böylece öğrencilerin ilme yoğunlaşmaları teşvik edilmektedir.⁴⁷

7.2. Hadis Metodolojisine Kurumsal Katkılar

Abdullah Cihangir'in öncülüğünde kurulan Hadis İhtisas ve Araştırma Enstitüsü, sadece hadis eğitimi vermekle kalmamış; aynı zamanda hadis metodolojisinin kurumsal düzeyde gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Enstitü bünyesinde Mustalahu'l-Hadis, İlmü'r-Ricâl ve Cerh-Ta'dîl gibi alt disiplinlere dayalı kapsamlı bir müfredat benimsenmiş; klasik hadis metinlerinin sened⁴⁸ ve metin⁴⁹ analizlerine odaklanan uygulamalı derslerle öğrencilerin ilmî donanımı güçlendirilmiştir. Böylece, hadis tenkidi yöntemlerinin hem teorik hem pratik boyutta öğretilmesi hedeflenmiştir.

Bu yapının en somut örneklerinden biri, Sünnet Vakfı bünyesinde yürütülen "İhtisas Fi Ulumi'l-Hadis" programıdır. Bu program, herhangi bir okul veya üniversiteden gelen ve hadis alanına ilgi duyan öğrencilere yönelik olarak hazırlanmış iki yıllık tam zamanlı bir eğitim modelidir. Söz konusu program, hadis ilimlerine dair araştırma metodolojisinin sistemli bir biçimde takip edildiği, klasik kaynakların Arapça orijinal metinleriyle işlendiği bir eğitim sürecini içermektedir. Böylece öğrencilere, teorik bilgi yanında sahih rivayetlerin değerlendirilmesine yönelik eleştirel düşünce becerisi de kazandırılmaktadır. Bu bütünsel yaklaşım, Bangladeş'teki hadis araştırmalarına yeni bir perspektif kazandırmış; klasik ilim anlayışı ile çağdaş akademik yöntemleri bir araya getiren özgün bir eğitim modeli oluşturmuştur.

7.3. Uydurma Hadislerle Mücadelede Kurumsal Yaklaşımlar

Cihangir, sahih hadislerin korunması ve uydurma rivayetlerin ayıklanması konusuna büyük önem vermiştir. Bu bağlamda kurumsal düzeyde yürütülen faaliyetler arasında, Sünnetin Bağlı Araştırma Merkezi ve Kur'an, Sünnet ve Sîret Araştırma Merkezi'nin çalışmaları öne çıkmaktadır. Bu merkezlerde, özellikle halk arasında yaygın olarak kabul gören ancak sahlilik açısından sorunlu olan hadisler sistematik olarak tespit edilmekte; bu rivayetlere dair ilmi değerlendirmeler yapılmaktadır. Ayrıca haftalık ders halkaları ve yazılı makale sunumları aracılığıyla uydurma hadislerin tanınması ve reddedilmesi

⁴⁶ Mehmet Görmez, "İslamî ilimlerde Eğitim ve Metodoloji Meselesi," *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/24 (2013): 9-23.

⁴⁷ As-Sunnah Trust, "Tahassus fi Ulumi'l-Hadis Programı," <http://assunnahtrust.com> (Erişim: 6 Ağustos 2025).

⁴⁸ Sened: Bir hadisi veya bir sözü ilk söyleyene nisbet etmek için senedinde yer alan râvilerin adlarını zikretme anlamında hadis terimi.Bkz. Raşit Küçük, "İsnad," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/isnad--hadis> (Erişim: 7 Ağustos 2025).

⁴⁹ "Metin: Hadisin senedinden sonra gelen rivayet anlamında hadis terimi.Bkz. Raşit Küçük, "Metin," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/isnad--hadis> (Erişim: 7 Ağustos 2025).

konusunda bilinçlendirme faaliyetleri sürdürülmüştür.⁵⁰ Cihangir'in bu çabaları, bid'atle mücadelede kurumsal bir yapı kazandırmış ve hadis ilminin korunmasına ciddi katkılar sağlamıştır.

7.4. Eğitim Programlarının Müfredat Özellikleri

As-Sunnah Trust bünyesindeki eğitim programları, hadis ilmi temelinde yapılandırılmış olup, klasik medrese eğitimi ile modern pedagojik yöntemleri harmanlamaktadır. Özellikle “Dairatü'l-Ulûmi'l-İslamiyye ve'l-Arabiyye fil-Hadis” ve “İhtisas fi Ulumi'l-Hadis” gibi programlarda Arapça, Hadis, Fıkıh, Akaid gibi alanlarda sistematik dersler verilmekte; öğrencilerin teorik bilgiye ek olarak pratik beceriler kazanmaları hedeflenmektedir. Müfredat, sahih hadislerin anlaşılması, uygulamaya aktarılması ve uydurma rivayetlerden ayıklanması gibi temel amaçlara dayanmaktadır. Ayrıca programlarda yer alan dil eğitimi (Arapça, İngilizce, Bengalce), öğrencilerin hem yerel hem uluslararası düzeyde akademik faaliyetlere katılımını desteklemektedir.⁵¹

8. Hadisle İlgili Görüşleri

- Ne zaman her hangi bir fıkhi görüş hakkında sahih hadisten bir delil bulursa hemen kabul etti, ancak bu sunduğu görüş hakkında aksı halde olduğuna rağmen kabul ediyordu.⁵²
- Ona göre bazı önemli hadis kitaplarında uydurma hadisler bulunmaktadır⁵³ Mesela: Nuaym b. Hammadın rivayet ettiği sahih Bûhari'de zikrettiği şöyle bir hadis vardır: İbni meymun dedi ki ben Cahiliyet döneminde bir maymun gördüm o maymun zina yapmış ve bütün maymunlar onu recmediyorlardı. Ben de onlarla beraber recmettim.⁵⁴
- Mevzu hadislerle ilgili çeşitli tespitleri vardır. Mesela: Tefsir-i İbn Cerir ve Tefsir-i İbn Kesir'deki hadisler kabul edilebilir ama Mukâtil b. Süleymân'ın Tefsirinde birkaç uydurma hadis vardır. 1/34 sayfada “أنا أفصح من نطق بالضاد” “Ben Arapça konuşanların en fasihiyim.” Bu söylenti hadis diye geçiyor ama bu hadisin herhangi bir senedi yoktur.
- Tefsir-i Beyzavi ve Keşşâf'taki son bölümlerde sürelerinin fazileti hakkında zikredilen birkaç hadis uydurma hadislerdir.

⁵⁰ Fear Allah, “প্রচলিত জাল হাদিস! (Yaygın uydurma hadis),” Youtube, 4 Ocak 2023, 01:26, <https://youtu.be/fQKZO5V1NMo?si=5124LKMZ2nigtY> (Erişim: 7 Ağustos 2025).

⁵¹ As-Sunnah Trust, “Department of Advanced Hadith Studies,” <http://assunnahtrust.com> (Erişim: 6 Ağustos 2025).

⁵² Zekariya, *Müslim Jâtir Dorodi Manuş Abdullah Jahangir ke Jemon Dekhechi*, 11.

⁵³ Abdullah Cihangir, *el-Mevzû'ât: Bir Analitik İnceleme*, (Cinaidah: Es-Sunnah Yayınları, 2009), s. 35.

⁵⁴ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, tahkik: Mustafa Dib el-Bugâ ve Muhyiddin Mistû, *el-Câmi'u's-Sahîh*, cilt 6, (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1976), “Kitâbü Menâkibi'l-Ensâr”, 3(no: 3849).

- e. Ahkam konularında zayıf hadisler delil olarak alınamaz; fakat fezâil ve benzer konularda delil olarak alınabilir. Bu konuda muhaddislerin çoğunluğunun görüşünü tercih ettiği görülmektedir.
- f. *كُفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ* "Günah olarak kişiye her duyduğunu rivayet etmesi yeter"⁵⁵ hadisine dayanarak uydurma olduğunda zann-ı gâlib olan rivayetleri nakletmek günahtır. Dolayısıyla hakkında tartışma olan ve muhaddislerin büyük çoğunluğunun kabul etmediği rivayetleri iyice araştırmadan nakletmemek gerekir.
- g. Uydurma hadis nakleden kişiye bu işin helal olduğuna inanmadığı sürece kâfir denilemez. Ancak hadis uydurma işini helal sayan kişinin kâfir olduğunda ihtilaf yoktur.
- h. Muhaddislere göre bilerek veya bilmeyerek uydurma hadis nakleden kişi tevbe etse bile naklettiği rivayetler kabul edilmez.
- i. Ona göre zayıf hadislere sahih hadis muamelesi yapıp onları terk etmemek gerektiğini söylemek doğru değildir. Her zayıf hadise kesin olarak itibar edilmesi gerekmez.
- j. Ona göre Ehl-i Kur'ân'ın iddia ettiği gibi hadislere çok miktarda uydurma rivayetlerin karıştığını ve bu sebeple hadislerin dinde delil olamayacağını söylemek doğru değildir. Sünnet kesin olarak dinde huccettir ve sünnetten yüz çeviren de dalâlettedir.

9. Mezhep ve Selefilik Arasındaki Fıkḥ İhtilaflara Cevap Verme Yöntemleri

Günümüzde İslam dünyasında fıkḥ ihtilaflar bağlamında dikkat çeken gerilim alanlarından biri, mezhebî yaklaşımlar ile selefi düşünce arasında ortaya çıkan metodolojik ve pratik farklılıklardır. Bu farklılıklar yalnızca teorik düzeyde kalmayıp, doğrudan bireysel ibadetlere ve toplumsal ilişkilere de yansımaktadır. Özellikle halkının büyük çoğunluğu Hanefî mezhebine mensup olan Bangladeş gibi ülkelerde, selefi anlayışların yaygınlık kazanmasıyla birlikte bu ihtilaflar cami uygulamalarından eğitim sistemine kadar birçok alanda belirgin hâle gelmiştir. Genellikle öncelik arz etmeyen bazı fıkḥ meselelerin öne çıkarılması, toplum içinde gereksiz ayrışmalara ve mezhebî gerilimlere yol açmaktadır.

Bu çerçevede dikkat çeken örneklerden biri de Abdullah Cihangir'dir. Yüksek lisans ve doktora eğitimini Riyad'daki Câmîatu'l-İmâm Muhammed bin Suûd el-İslâmiyye'de tamamlamasına rağmen, toplumdaki geleneksel anlayışlara karşı cephe almaktan kaçınmış; yerel dinî uygulamalara saygılı bir yaklaşım benimsemiştir. Nitekim, Ref'u'l-

⁵⁵ Müslim b. Haccâc en-Neysâbü'rî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabî, ts.), "Muqaddime", 5 (1/10); Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), "Edeb", 80 (4992); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 1/387.

yedeyn yapmamakta, ellerini göğsünde bağlamamakta, yüksek sesle "âmîn" dememekteydi. Bazı meselelerde selefi görüşleri savunsa da, bu konularda toplumun genel dinî algısını dikkate alarak itidalli bir yol izlemiştir. Onun şu sözü, bu yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır: "Tercihlerimde esas aldığım ilkelerden biri, toplumda yaygın olan fikhî bir uygulama mevcutsa, öncelikle bu uygulamanın dikkate alınması gerektiğine inanmamdır. Bu, Selef-i Sâlihîn'in yöntemidir. Ancak farklı görüşlerin câiz olmadığını da asla düşünmüyorum. Hanefî fikhî dışındaki görüşleri benimsemem bile, Hanefî görüşlerden bağımsız bir kanaat ortaya koymamaya özen gösteririm."⁴⁴

Cihangir'in ilmî ve toplumsal misyonunun merkezinde yer alan temel kaygılardan biri, insanları en etkili ve hikmete dayalı yollarla Allah'ın dinine davet etmektir. Bu bağlamda vaaz ve irşad faaliyetlerine büyük önem vermiş, özellikle kamusal alanda gerçekleşen toplu dini toplantıları kaçırılmaması gereken birer fırsat olarak değerlendirmiştir. Güney Asya'da uzun bir geçmişe sahip olan bu tür halka açık vaaz programları, geniş kitlelere hitap etmeyi amaçlayan ve İslamî bilginin aktarımına yönelik önemli bir geleneği temsil etmektedir. Bangladeş bağlamında bu toplantıların tarihî öncüsü olarak kabul edilen İbrahim Ali Taşna'nın (Ö-1931) 1906 yılında başlattığı uygulama, zamanla dinî tebliğin yanı sıra toplumsal meselelerin de gündeme taşındığı önemli platformlara dönüşmüştür.⁵⁶ Cihangir, bu geleneğin çağdaş bir temsilcisi olarak ülke genelinde farklı bölgelerde düzenlenen programlara aktif şekilde katılmış; sunduğu vaazlar ise hem YouTube gibi dijital mecralarda hem de Sunnah Foundation'ın resmî internet sitesinde kamuoyunun erişimine açılmıştır.⁵⁷

Bu toplantılarda kendisine yöneltilen farklı mahiyetteki sorular karşısında sergilediği tutum da onun şahsiyetini ve ilmî yaklaşımını ortaya koyan önemli göstergelerden biridir. Hutbenin sonunda dinleyiciler ona çeşitli sorular yöneltirlerdi ve bu sorulara sabırla, yumuşaklıkla ve tebessüm ederek cevap verirdi. Bu yaklaşımı, onun sadece ilmî birikimiyle değil, aynı zamanda ahlâkî tavırlarıyla da örnek bir davetçi olduğunu göstermektedir.

Onun ilmî derinliği ve mütevazı kişiliği, onun davet ve eğitim anlayışını şekillendiren temel unsurlardandır. Dr. Azadi'ye göre, kendisi otuz yılı aşkın süredir İslamî ilimler ve Arap dili alanlarında çalışmış; hadis alanındaki icâzetle başlayan bu yolculuk, üniversite düzeyinde dil çalışmalarıyla derinleşmiştir. İmam Üniversitesi'nde yüksek lisans yaparken "Meşârikü'l-Envâr" adlı hadis eserine yönelik dilbilimsel bir analiz gerçekleştirmiş ve "Hadis âlimleri dilden, dildiler hadisten habersizdir" diyerek iki alanın

⁵⁶ Şah Muhammad İbrahim Ali Taşna, *İbrahim Ali Taşna (1872-1931): Early life, Education and Career*, Wikipedia (Institut Hindi-English Wiki), erişim 06.08 2025

⁵⁷ Peace Vaaz BD, "Deshir Shirsho 5 Shayekh Chukhe D. Abdullah Jahangir (Dr. Khondaker Abdullah Jahangir ülkenin en önemli 5 şeyhinin gözünde)", *Youtube* (July- 24, 2018, 22.24).

entegrasyonuna dikkat çekmiştir. Bu yaklaşımıyla hem dil hem hadis sahasında öncü bir model ortaya koymuştur.⁵⁸

10. Sünnete Bağlılığı

Cihangir'in ilmî ve şahsî kimliğini şekillendiren temel niteliklerden biri, Sünnet'e olan güçlü bağlılığıdır. Akîde, ibadet ve ahlâk başta olmak üzere hayatının her alanında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ve ashabının (r.a.) uygulamalarını esas alan bir dinî tutum sergilemiştir. Gerek bireysel yaşantısında gerekse ilmî çalışmalarında herhangi bir konuda uygulamaya geçmeden önce, o meseleye dair sahih bir sünnetin veya sahabe pratiğinin bulunup bulunmadığını titizlikle araştırmış; bu bağlamda rivayet temelli bir dinî yaşantıyı benimsemiştir.⁵⁹

Onun ilmî duruşunu ayırıcı kılan bir diğer özellik ise, herhangi bir mezhebi ya da şahsî körü körüne taklit etmeksizin, delile dayalı hakikati esas almasıdır. Fıkıhî bir meselede sahih bir hadise dayanan güçlü bir delil ile karşılaştığında, önceki görüşlerini gözden geçirmiş ve gerektiğinde bu yeni delile istinaden kanaatini değiştirmekte hiçbir tereddüt göstermemiştir. Eleştiriye açık yapısı ve ilmî tevazusu sayesinde, kendi görüşünde hata olduğu kendisine sahih kaynaklarla izah edildiğinde bunu içtenlikle kabul etmiş ve hatasını tashih eden kişi için dua etme inceliğini göstermiştir.

Bu yaklaşımı, onun sadece bir ilim adamı değil, aynı zamanda ahlâkî örnekliliğiyle öne çıkan bir davetçi olduğunun da göstergesidir. Sünnet'e olan bu derin bağlılık, onu çağdaş dinî tartışmalarda itidalli ve sağlam bir referans noktası hâline getirmiştir.

11. Toplumsal rehberlik amacıyla As-Sunnah Trust'ın (Sünnet Vakfı) kurulması⁶⁰

As-Sunnah Trust, eğitim, davet ve toplumsal refahı teşvik etmeye yönelik, kar amacı gütmeyen ve siyasi etkilerden bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kuruluş, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öğretilerine dayalı olarak, toplumsal ıslahı sağlamak, yüksek ahlaki değerleri toplumda yerleştirmek, istihdamı artırmak ve yoksullukla mücadele etmek gibi hedeflere odaklanmaktadır. Ayrıca, İslam medeniyetini tanıtmak ve yaymak amacıyla çeşitli eğitim projeleri gerçekleştirmekte, insani yardım hizmetleri sunmakta ve düşük maliyetli sağlık hizmetleri sağlamaktadır. Temel amacını, Yüce Allah'a itaati ve Elçisini örnek almayı esas alarak insanları doğruyu ve barışı benimsemeye çağırarak belirleyen As-Sunnah Trust, ideal bir refah toplumu inşa etmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlarla 2011'de Abdullah Cihangir tarafından kuruldu.

⁵⁸ Dr. Abdus Salam Azadi, "ইসলামি জ্ঞান গবেষণায় ডঃ আব্দুল্লাহ জাহাঙ্গীরের অবদান (Dr. Abdullah Jahangir'in İslam bilgi araştırmalarına katkısı)", *facebook* (11 Mayıs 2019, 21.52).

⁵⁹ Zekariya, *Müslim Jatir Dorodi Manuş Abdullah Jahangir ke Jemon Dekhechi*, 11.

⁶⁰ As-Sunnah Trust (As-Sunnah Trust), "As-Sunnah Trust (Sunnate Udvasito Jibon)" <https://assunnahtrust.org/>

Eğitim Merkezi altında ise, Erkek ve kız Hıfz ve ihtisas bölümü, Yüksek Davet ve Dinler Tarihi Bölümü, Yüksek Hadis Araştırmaları Bölümü, Fıkıh ve Akaid bölümü gibi çalışmalar devam etmekte. Ve Tecvid ve anlam içeren Kur'an öğretim okulu, Kuran-Öğretmen Yetiştirme Kursu, Ulum-Sünnet Eğitim Kursu, Kur'an, Sünnet ve Sîret Araştırma Merkezi Kur'an, Sünnet ve Sîret Araştırma Merkezi, Sünnet Araştırma Grubu, Tahassusu fi Ulumul Hadis, As-Sunnah Trust Noorani Anaokulu: Erkek ve Kızlar, Öğrenciler için dil öğrenme kursları, Çalışan İnsanlar İçin Gece Medresesi, Kitap temelli 'Halaqah' veya Bilimsel Meclis, Kur'an ezberleme yarışması, Hadis ezberleme yarışması ve Çok projelerden ise İmam Yetiştirme ve Destekleme Projesi, Genel Hizmet Projesi, Yoksulluk Azaltma Projesi, İdeal yoksulluktan uzak "Zekat-Gram" projesi, Karze Hasana veya Faizsiz Kredi Programı, Tıbbi Yardım Planı, Yetim Bakım ve Yardım Projesi, Zor Durumdaki Kadınlara Yardım Projesi, Evlilik ve Aile Kurma Yardım Projesi, Hukuki Yardım Projesi, Es-Sünnet Yayınları, İnternet tabanlı araştırma ve yayım projesi, As-Sünnet Ödülü, Kendini arındırma ve geliştirme üzerine meclis, Değerler ve haklar konusunda kamuoyunun farkındalığını artırmak gibi çok daha projeler sürmektedirler.

Dini eğitimini yaygınlaştırmak amacıyla çeşitli programlar sunmaktadır. Bu programlar, üç yıllık düzenli kurslar ve tatil dönemlerinde yapılan yoğunlaştırılmış kurslarla, çocukların dini eğitimine odaklanmaktadır. Ayrıca, Kuruluş, "El-Faruk Akademisi" ve "Hifzu'l Kur'ân-ı Kerim" projeleriyle, Kur'ân bilgisi ve Arapça dil becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Öğrencilere, Arapça dil bilgisi ve meal okuma derslerinin yanı sıra hıfz çalışmaları da sunulmaktadır. Medrese öğretmenlerine yönelik Arapça dil kursları, dil becerilerinin pekiştirilmesine olanak tanımaktadır. Gece medreseleri projesi, çalışma hayatı ve yaş sınırı gibi engelleri aşarak, daha geniş bir kitleye dini eğitim imkânı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Kur'ân ve Hadis yarışmaları düzenlenerek dini bilginin yayılması teşvik edilmekte ve başarılı katılımcılara ödülleri verilmektedir. Sünnet Vakfı, bu çabaların yanı sıra Sünnet üzerine yapılan araştırmaları yayınlarak ilmî katkılarda bulunmaktadır.

Hristiyan misyonerler, Müslümanları Hristiyanlaştırmaya çalışırken, İslam'a ve Peygamber'e (s.a.v) yönelik saldırgan söylemler kullanmaktadır. Bu propagandaya karşı vakıf, bilinçlendirme ve eğitim faaliyetleri yürütmektedir. Misyonerliği önlemek amacıyla haftada beş gün, ayda bir kez halka açık davet programları düzenlenmektedir. Ayrıca, çeşitli bölgelerde Hristiyanlar ve Müslüman olmayanlara yönelik davet çalışmaları sürdürülmektedir.⁶¹

⁶¹ Songlapblog, "Khondokar Cihangir Saheb," 2019, <http://songlapblog.com/author/khondoka>, erişim tarihi 25 Haziran 2025

Sonuç

Hint Alt Kıtası'nda yer alan Bengal bölgesi, son yüzyıl içerisinde hem ilmi hem de siyasi açıdan hareketli bir süreç geçirmiştir. Bu süreçte, nüfusun çoğunluğunu teşkil etmelerine rağmen Müslümanlar, ezilmiş ve devlet kademelerinden tecrit edilmeye çalışılmıştır. İslam'a ve Müslümanlara yönelik bu acımasız tutumlara karşı birçok Müslüman ellerinden geldiğince tepki göstermiştir. Hindistan bölgesindeki Hindu kültürünün Müslümanları da etkilemesi sonucu, bazı âlim olarak tanınan şahısların araştırmaksızın bu kültürün unsurlarını İslami kültüre dahil etmiş gibi anlatmaları, coğrafyada birçok şirk unsuru ve bid'atın yayılmasına sebep olmuştur.

Böylesi zorlu bir dönemde, Abdullah Cihangir ilmi çalışmaları, sosyal faaliyetleri ve katıldığı sivil protesto hareketleriyle Müslümanların başarısı için çaba gösteren nadir dava adamlarından biridir. Onun yüksek gayreti sayesinde Bangladeş'te birçok Müslüman sahih dini akideyi ve İslami kültürü öğrenme imkânı bulmuştur.

Hayatının her safhası mücahede ve mücadele ile geçen Abdullah Cihangir, yılmaz azmi ve tükenmez sabrı ile pek çok kişiye örnek olacak bir hayat yaşamıştır. En öne çıkan vasıflarından biri hadisçiliğidir. Hadis ilmine dair önemli çalışmalar yapmış, önemli ilim adamlarından ders almış ve binlerce talebeye ders vermiştir. Bengal Müslümanlarının takdir ve minnetini kazanmış; sayısız İslami ve insani faaliyetlerin içinde aktif rol almıştır.

Onun bu mücadelesi tüm Müslümanlara örnek olmalıdır. İslam uğrunda hayatını feda eden böylesi kıymetli ilim adamlarının hayatını inceleyip dersler çıkarmak, her Müslümanın üzerine düşen bir görevdir. Müslümanlar, hangi durumda olurlarsa olsunlar, İslam'ın yücelmesi için çalışmalı ve bu uğurda emek veren öncü şahısları desteklemelidir. Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de insana takatinden fazla yük yüklemeyeceğini ifade etmekle, aynı zamanda takati kadar sorumlu tutulacağını belirtmiştir. Her Müslüman bu bilinçle hayatını sürdürmeli ve Rabb'inin kendisinden istediklerini harfiyen uygulamaya gayret etmelidir.

Bu çalışma, Bengal coğrafyasında yaşamış kıymetli ilim adamlarının hayatını inceleme yönünde bir teşvik unsuru olmayı amaçlamaktadır. Çünkü bu bölge, tarih boyunca önemli alimler yetiştirmiş münbit bir coğrafyadır.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Md Mohibullah

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

- Muhabir, “Maolana Abdullah Cihangir’in Hayatı.” *Magurabarta* (Magura), 2016. <http://magurabarta24.com>. Erişim tarihi: 25 Haziran 2025.
- Müslim b. Haccâc en-Neysâbü’rî. *el-Câmi‘u’s-Sahîh*. Tahkik: Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts.
- Songlapblog. “Khandakar Cihangir Saheb.” 2019. <http://songlapblog.com/author/khondoka>. Erişim tarihi: 25 Haziran 2025.
- Şah Muhammad Ibrahim Ali Taşna. “İbrahim Ali Taşna (1872–1931).” *Wikipedia*, erişim 06.08.2025.
- Uddin, Kasim Kocaman ve A. H. M. Ershad. "Bangladeş'te Dinî/İslâmî Eğitim Kurumları: Medreseler". *TALİM: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 5/2 (2021).
- Yargı, Mehmet Ali. “Abdullah b. Cibrin.” İstanbul: DİA, 2016.
- Zekeriya, Abdulvehhab. *Müslim Jatir Dorodi Manuş Abdullah Cihangir ke Jemon Dekhechi*. Cinaidah: As-Sunnah, 2017.